

## קח מאתנו את זיו השכינה של הגאונות

מיידיש: עמוס נוי

קדיה מולודובסקי (1894-1975) מוכרת לקוראי העברית בעיקר כמחברת של שירי הילדים היפים, שיצאו בעברית בספר "פתחו את השער", וביניהם "מעשה במעיל" ו"הילדה איילת" המפורסמים. אבל מולודובסקי הייתה גם משוררת מודרניסטית מפעימה ורבת עצמה. היא עסקה בנושאים שונים ומגוונים כנשיות, אהבה, ארוטיקה ואלימות בארוטיקה, אינטימיות וחרדת אינטימיות, אשמה, כפייה, געגוע, בדידות, אונס, וכתבה על כל אלה באומץ לב ובחושפנות יוצאי דופן. נדירות הן המשוררות שהצליחו לצקת תחושות כאלה לכלל ביטוי שירי מרעיד חדרי לב. כמו במקרה של יוצרים אחרים ביידיש, גם יצירתה המודרניסטית של מולודובסקי "למבוגרים" נשכחה ב"מדינת היהודים" לחלוטין. כמה משיריה החזקים ביותר תורגמו היטב לעברית על ידי שמשון מלצר ויצאו באנתולוגיה המופתית של שירת יידיש, "על נהרות". ספר שיריה הראשון של קדיה מולודובסקי, "לילות חשוון", ראה אור בוויילנה ב־1927, והפך אותה כמעט מיד לאחת המשוררות המודרניסטיות הגדולות הראשונות של המאה.

השיר הראשון, "אל חנוך", הוא שיר תפילה שנכתב בניו יורק ב־1945, כשהתבררו ממדי ההשמדה של יהודי אירופה. כמה מילים על השיר השני, "אמא": למרות השפה הפשוטה, זה שיר מאוד קשה לתרגום עברי. השיר מורכב משכבות של דימויים, שלא תמיד ברור מי מדמה את מי, והאם הדימוי שייך למה שלפניו או למה שיבוא אחריו. סימני הפיסוק של המשוררת רק מגבירים את הערפול הדו־משמעי המכוון הזה (מי, למשל, "מייבש את פיה" – הפחמים הבוהרים או מילות התפילה של ה"מפיל" – שהן הכינוי לחלק מקריאת שמע שעל המיטה, הנאמרת לפני השינה: בָּרוּךְ אַתָּה אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמְפִּיל חֲבָלֵי נֶשֶׁה עַל עֵינֵי? זה שיר על נשיות ותפילת נשים וגוף, על צניעות וגילוי, על בושא ואשמה, על כאב וגעגוע, ועל האופן שבו תהפוכות הזמן היהודי והכללי פוגשות את האינטימי והאשי. השיר השלישי המובא פה הוא לקוח ממחזור שירים קטן ("בשחר הכחול"). הוא שונה מאוד ממכלול שירתה של מולודובסקי – הוא בעל אופי אקספרסיוניסטי מובהק, וניכרת בו השפעתו של גדול המודרניסטים ביידיש, משה לייב הלפרן. הכותבת דוברת אינה מופיעה בו במפורש, ורצף הדימויים שבו רחוק לכאורה מהשפה האינטימית והנשית שלה. השיר מטעה בפשטותו וקשה לתרגום: יש בו רמזי חריזה פנימית וחיצונית, משחקים בצליל של מילים, ואפילו שימוש בעובדה הבלתי־ניתנת לתרגום שלשם הפעולה "להיות מוטל" ולשם העצם "שקר" משמשת ביידיש אותה מילה ("ליגן": בדיוק אותו כפל משמעות שיש באנגלית למילה lie).

ע"י

## אל חנון

אל חנון,  
בְּחַר לָךְ עִם אַחֵר,  
לַעֲתָ כְּזֹאת,  
נִלְאַינוּ כְּכֹר מִמּוֹת וּמֵתִים.  
אֵין לָנוּ תַּפְלוֹת יוֹתֵר,  
בְּחַר לָךְ עִם אַחֵר,  
לַעֲתָ כְּזֹאת,  
אֵין בָּנוּ דָם יוֹתֵר  
לְהַעֲלוֹת קֶרֶבָן.  
נִחַלְתָנוּ הֵיטָה לְמַדְבָּר שְׁמָמָה.  
הָאָרֶץ צָרָה מִהֲכִיל אֶת קִבְרוֹתֵינוּ,  
אֵין יוֹתֵר קִינוֹת עֲבוּרָנוּ,  
אֵין יוֹתֵר שִׁירֵי מִסְפָּד  
בְּכַתְּבִים הַעֲתִיקִים.

אל חנון,  
קִדַּשׁ לָךְ אֶרֶץ אַחֶרֶת,  
הָר אַחֵר.  
כְּכֹר כְּסִינוּ כָּל שְׂדֵה וְכָל אֲבֹן  
בְּאַפֵּר וּבִקְדָשָׁה.  
בְּזִקְנֵינוּ  
וּבְטַפָּנוּ  
וּבְעוֹלָלֵינוּ שְׁלָמָנוּ  
עַל כָּל אוֹת בַּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת שְׁלָךְ.

אל חנון,  
הָרִם אֶת גְּבוּלְיֶךָ הַיּוֹקְדוֹת,  
וְהִבֵּט בְּאֲמוֹת הָעוֹלָם –  
תֵּן לָהֶן נְבוּאוֹת וַיָּמִים-נּוֹרָאִים.  
בְּכָל לְשׁוֹן יִפְטִירוּ אֶת מְלוֹתֶיךָ –  
לְמַד אוֹתָן אֶת הַמַּעֲשִׂים  
וְכִיצַד לַעֲמֹד בְּנִסְיוֹנוֹת.

אל חנוך,  
 תן לנו בגדים גסים,  
 של רועים הנוהגים את צאנם,  
 של נפחים לצד הקרנס,  
 של כובסות, של קצבים,  
 ואף למטה מזה.  
 ועשה עמנו עוד חסד אחרון,  
 אל חנוך,  
 קח מאתנו את זיו השכינה של הגאונות.

## אמא

בלילות, כשאני ערה,  
 ובאים אלי ימי עבר  
 כדי להציג את עצמם מול עיני,  
 באים אלי חיי אמי.  
 וידיה הכחושות  
 העטויות שרוולי כתנת צנועים  
 כמו כתבים יראי־אלהים על גוילים לבנים  
 וזעפות מלות "המפיל",  
 כמו פחמים בוערים שהוצפו בתחנה השקטה  
 והן מיבשות את פיה  
 כמו שזיף כמוש.  
 ודמעותיה נוטפות כזרזיף קמציני של טפות גשם בודדות.

ועכשו, כשאני עצמי אשה,  
 והולכת לי עטופה משי חום  
 בראש גלוי  
 ובצואר חשוף,  
 וכשהאמללות של חיי שלי לכדה אותי  
 כמו עורב, שעט ממרומים על פרגית,  
 לעתים תכופות חדרי מואר כל הלילה,

וְאֵנִי מְרִימָה אֶת יָדִי מֵעַל רֹאשִׁי בְּתוֹכָהּ,  
וְהַשְׁפֹּתִים שְׁלִי אוֹמְרוֹת תַּחְנָה  
שְׁקֻטָּה יַחֲדָה לֵאלֹהִים.  
וְהַדְמָעוֹת נוֹטְפוֹת כְּזֶרְזִיף קִמְצָנִי שֶׁל טְפוֹת גֶּשֶׁם בּוֹדְדוֹת.

\* (מתוך "בשחר הכחול")

קָחוּ אֶבֶן וְהַשְׁלִיכוּ בְּאוֹיֵר  
אִם בְּכֶפֶר,  
וְאִם בְּעִיר,  
וּבְאַשֶׁר תִּפֹּל וְתִשָּׂאֵר שׁוֹכֶבֶת,  
שֵׁם מִיִּשְׁהוּ אִמְרֵ עֲכָשׁוּ דְּבַר־שֶׁקֶר

זֶזוּ הַסִּבָּה שֶׁבָּאִים עֲנָנִים עַל עִירוֹת וְעַל יַעְרוֹת,  
זֶזוּ הַסִּבָּה שֶׁחִיּוֹת פְּרָאִיוֹת טוֹרְפוֹת בְּשָׂדוֹת אֶת הַצֹּאן,  
זֶזוּ הַסִּבָּה שֶׁיִּלְדִים קִטְנִים מִתְפַּרְצִים בְּכִי בְּלִילוֹת,  
זֶזוּ הַסִּבָּה שֶׁרוּחוֹת סְעָרָה אֶת גַּגוֹת הָעֲנָנִים מְפִילוֹת.